

PM ANGÅENDE UTREDNING, ETAPP 2, INOM
FASTIGHET TÄBY 5:1, KÄRRBO SOCKEN,
VÄSTERÅS STAD, VÄSTMANLANDS LÄN

JONNA SARÉN LUNDAHL

Rapporter från Arkeologikonsult 2022:3599

ARKEOLOGIKONSULT
Karins väg 5
194 61 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Del av utredningsområdet så som det såg ut innan sökschaktning. Foto från norr.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:
Fastighetskartan: © Lantmäteriet
Terrängkartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2022
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

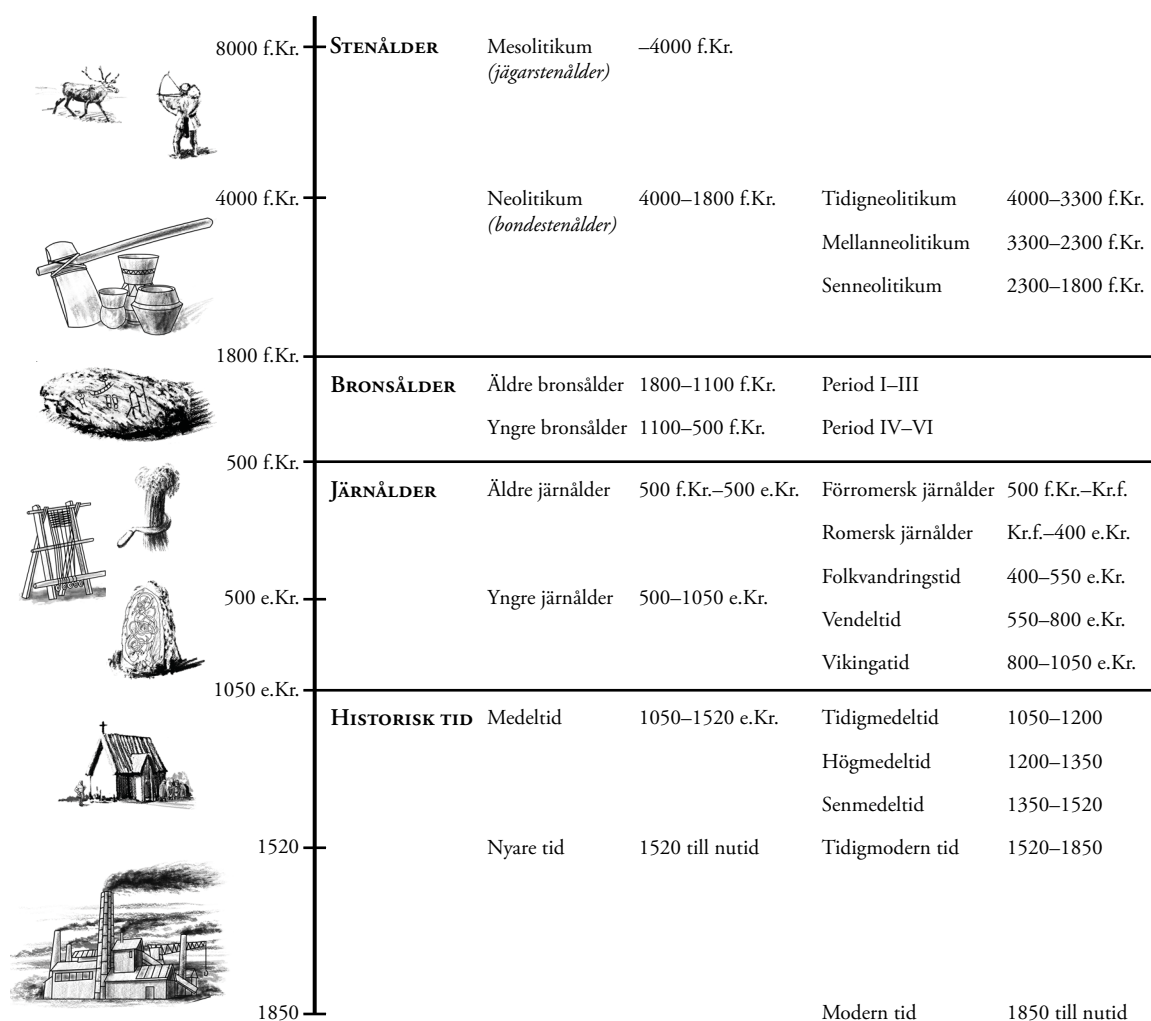
PM ANGÅENDE UTREDNING, ETAPP 2, INOM
FASTIGHET TÄBY 5:1, KÄRRBO SOCKEN,
VÄSTERÅS STAD, VÄSTMANLANDS LÄN

JONNA SARÉN LUNDAHL

Rapporter från Arkeologikonsult 2022:3599

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

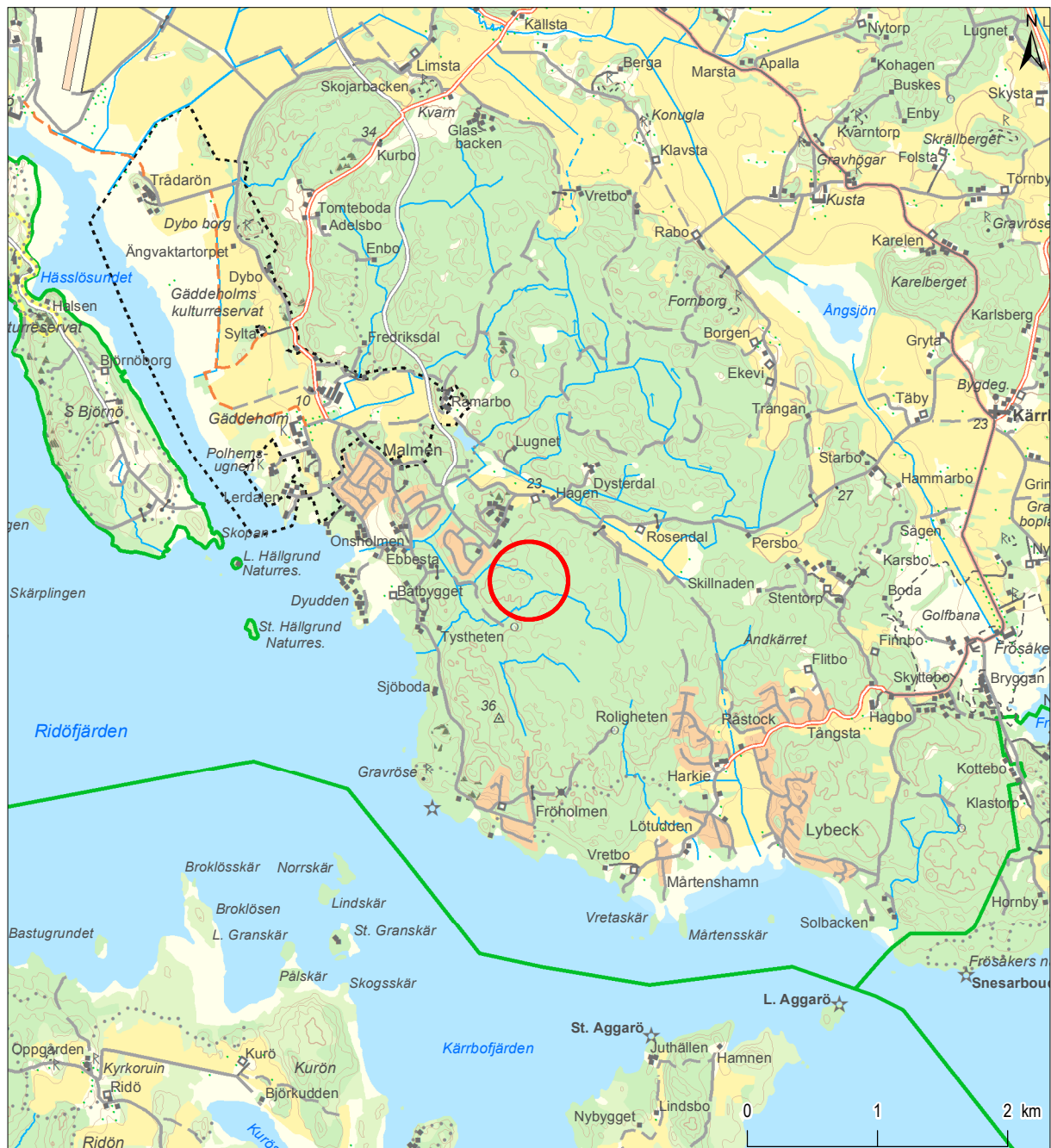
Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

Inledning

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län utfört en arkeologisk utredning, etapp 2, inom fastigheten Täby 5:1 vid Gäddeholm, sydöst om Västerås stad (figur 1). Den arkeologiska utredningen föranleddes av en ny bostadsetapp detaljplaneras inom delar av Gäddeholm 2:1 och Täby 5:1; Malmbacken.

Vid en tidigare arkeologisk utredning, etapp 1, pekades aktuellt utredningsområde ut som ett möjligt läge för en stenåldersboplats. Området utmärkte sig för att vara den enda sandiga och relativt stenfria ytan inom det då 1,27 km² stora utredningsområdet, som annars bestod av skogsbevuxen oländig moränmark som dessutom var sten- och blockrik (Björklund 2021, s. 8, 11).

Figur 1. Utredningsområdet vid Gäddeholm, sydöst om Västerås. Mot bakgrund av Terrängkartan, skala 1:50 000.

Utredningsområde

Utredningsområdet låg cirka 300 meter sydöst om vid utredningstillfället befintlig villabebyggelse och där Gäddeholmsvägen avslutas i en vändplan. Marken i området utgjordes av nyligen avverkad skogsmark som i de låglänta områdena var sankta och sedimentfyllda medan de höglänta nivåerna bestod av berghällar och så kallade De Geer-moräner. Det vill säga parallellt, tätt liggande långsmala, låga åsar som bildats under den senaste inlandsisens retirerande och som ofta är täckta av block och sten.

Aktuellt utredningsområde låg på omkring 29–30 meter över havet på östra sidan ett uppstickande parti med berg i dagen. På krönet av höjden ligger

en möjlig stensättning, L2021:5799 och nedanför höjden på norra sidan återfinns ett naturföremål med namn, L2020:10709. Naturföremålet utgörs av en cirka 25 meter hög tall med ålderdomligt utseende som finns redovisad på både Ekonomiska kartan från 1961 liksom Fastighetskartan som "Stora tallen" (figur 2 och 3) och finns benämnd i Ortnamnsregistret från 1969 (Björklund 2020, s. 10). Tallen är omkring 200 år gammal och kommer bevaras i det planerade bostadsområdet, där det äldre landskapets naturkaraktär ämnas ta tillvara (Stadsbyggnadsförvaltningen 2022, s. 6). Tallen ligger cirka 50 meter nordväst om aktuellt utredningsområde.

Figur 2. Den minst 200 år gamla tallen, L2020:10709. Foto från öster.

Figur 3. Strandlinjenivån 2300 f.Kr., cirka 30 meter över havet samt lämningar i närområdet enligt Kulturmiljöregistret (KMR). Skala 1:10 000.

Området steg upp ur havet under yngre stenålder (senneolitikum) eller möjligen äldre bronsålder, där de idag mer höglänta områdena utgjorde öar i en ytterskärgård. Cirka 15 kilometer norrut har gropkeramiska boplatser påträffats på områden som låg omkring 30–40 meter över havet på en plats som under yngre stenålder utgjorde en innerskärgård (Björklund 2013, s. 12). Det är därför tänkbart att det kan återfinnas små säsongsvisa jakt-/fiskestationer i den forna skärgårdsmiljön, även om sådana för tillfället saknas i närområdet. Läget för det undersökta området låg förhållandevis lågt, runt 30 meter över havet, men söderläget i den forna skärgårdsmiljön gör det möjligt att man befunnit sig på platsen

under det sista skedet av stenåldern. Under senneolitikum (2300–1700 f.Kr.) gick strandlinjen ungefär vid 30 meter över havet, vilket skulle betyda att den aktuella utredningsytan låg vid den dåtida strandkanten (figur 3).

Närområdet saknar en större förekomst av kända fornlämningar. De närmsta säkra lämningarna ligger vid den sprickdal som sträcker sig i nordväst-sydöstlig riktning cirka 600 meter norr om utredningsområdet och består av brott/täkt, boplatser, olika typer av historisk bebyggelse, stensättningar, hägnader, terrasseringar, gränsmärke och ett mindre antal fornlämningsliknande bildningar och lämningar.

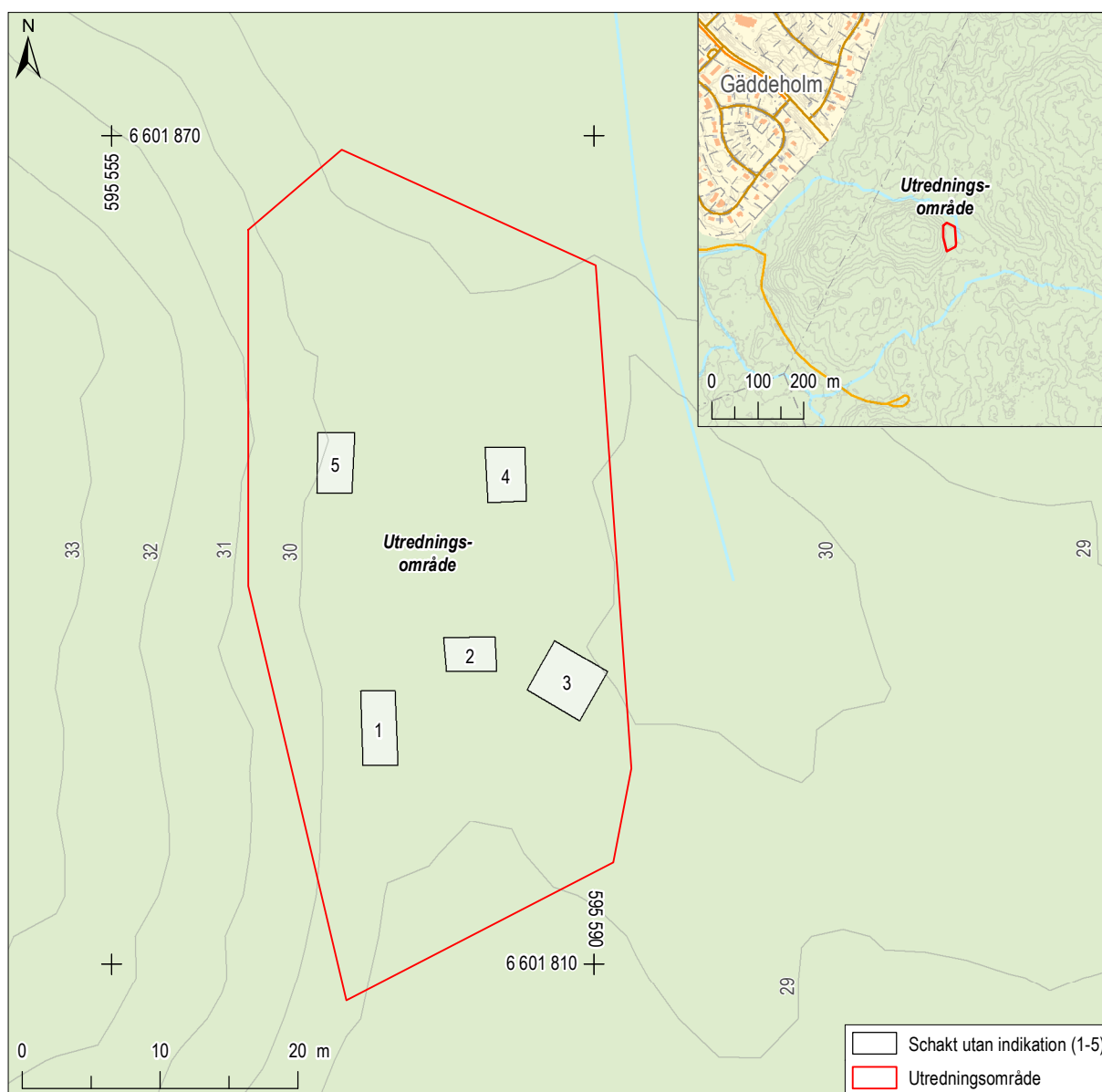
Utförande och resultat

Den arkeologiska utredningen utfördes av två arkeologer med hjälp av en larvburen grävmaskin. Sammanlagt togs fem sökschakt upp inom utredningsområdet där terräng och växtlighet tillät (figur 4). Området bestod av skogsmark med blandskog där träden bitvis stod tätt och marken bestod av sandig till grusig morän. Cirka 5 % (64 m²) av utredningens totalt 1 300 m² undersöktes.

Initialt avlägsnades det översta skiktet med mossor och torv i schakten, varefter ytan avsöktes optiskt

och med handverktyg. Mindre provgropar grävdes och massorna sållades i ett handburet såll. Ytan kom därefter att schaktas i stick om cirka 0,05–0,1 meter till ett totalt djup av 0,2–0,3 meter, där ytan kontrollerades vid varje stick med hjälp av handverktyg.

Inga fynd eller anläggningar påträffades och området bedöms efter utförd arkeologisk utredning att sakna antikvariska lämningar. Området har troligen legat för lågt för att ha utgjort ett bra läge för en jakt- eller fiskestation under den yngsta stenåldern.

Figur 4. Schaktens placering inom utredningsytan som till största del begränsades av stående träd och enstaka block. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:500. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:15 000.

Referenser

Litteratur

BJÖRKLUND, SAMUEL. 2021. *Stensträngar och torp vid Gäddeholm. Arkeologisk utredning etapp 1, steg 2, på del av fastigheterna Gäddeholm 2:1 och Täby 5:1, Irsta och Kärrbo socknar, Västerås stad, Västmanlands län*. Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3542.

BJÖRKLUND, SAMUEL. 2020. *Ny väg mellan Gäddeholm och Södra Kärrbolandet. Arkeologisk utredning, etapp 1, del 2, Irsta och Kärrbo socknar, Västerås kommun, Västmanlands län*. Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3401.

BJÖRKLUND, SAMUEL. 2013. *Södra Kärrbolandet och Malmen. Kärrbo och Irsta socknar, Västerås Stad, Västmanlands län. Särskild utredning etapp 1, kart- och arkivstudie*. Rapporter från Arkeologikonsult 2013:2687.

STADSBYGGNADSFÖRVALTNINGEN. 2022. *Detaljplan för del av Gäddeholm 2:1 och del av Täby 5:1, (Malmbacken) Gäddeholm, Västerås, Dp 1933. Planbeskrivning 2022-01-18, Samrådshandling, Utökat förfarande, Samrådstid: 7 februari – 4 mars 2022, Stadsbyggnadsförvaltningen, Västerås stad, Diarie-nummer 2019/00573 – BN*. Västerås stad.

Digital källa

KULTURMILJÖREGISTRET (KMR)

Riksantikvarieämbetets söktjänst (Fornsök) med alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

Administrativa uppgifter

Arkeologikonsults projektnr:	3599
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Västmanlands län
Länsstyrelsens diarienummer:	431-2444-2022
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2022-05-03
Uppdragsnr i KMR:	202200536
Företagare:	Västerås stad
Län:	Västmanland
Kommun:	Västerås
Socken:	Kärrbo
Fastighetsbeteckning:	Täby 5:1
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning, etapp 2
Utförandetid fältarbete:	17 maj 2022
Inmätningssätt:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Projektleddare:	Jonna Sarén Lundahl
Fältpersonal:	Jonna Sarén Lundahl, Petra Öjhage
Rapportansvarig:	Jonna Sarén Lundahl
Planer och layout:	Ida Söderström
Kvalitetsgranskning:	Johan Blidmo
Fynd:	Inga fynd påträffades

Rapporter från Arkeologikonsult 2022:3599